

Välkommen till

Fruktlunden i Bäck!

Öppet samtidigt som caféet och vid bokade besök

skogsträdgård
äppelodling
äng
fikaplatser

Innehåll

Introduktion Fruktlunden i Bäck

- Platsens historia
- Det viktiga vattnet
- Livskraftiga och artrika ekosystem
- Bär och frukt

Sortlista och karta över Fruktlunden

Introduktion

Fruktlunden i Bäck

En liten skogsträdgård där vi vill ha en trevlig plats att vara på, med ökande biologisk mångfald och med roliga sorter av frukt och bär.

Fruktlundens tillkomst började med att vi planterade äppelträd 2016, vilka sannolikt är det du först ser när du kommer hit. Men från 2020 har vi även planterat ca 40 arter av andra frukter och bär. Vi har planterat och odlat upp fleråriga grönsaker och växter för insekter, vi har även gjort ett blom- och grönsaksland och anlagt en liten damm.

I en skogsträdgård strävar man efter ett livskraftigt ekosystem med ätbara växter, som förändras och utvecklas efterhand. Särskilt i början får vi nytta av befintlig vegetation som skydd för nyplanterade växter. Så för den uppmärksamma finns det en del att upptäcka runt omkring i skogsbrynen och i buskagen i backen ovanför äppelträden. Där har vi även en äng där vi ser vilka växter som kommer fram spontant (tex slättergubbarna som dök upp redan efter något år).

Fruktlunden är ca 0,5 ha och varierat med olika sorters jord och mycket stenigt. Vi strävar efter hög biologisk mångfald med mycket vild flora och fauna, dock stänger vi ute större djur med hjälp av staketet som omgärdar området.

Välkommen att gå omkring och titta, eller slå dig ner och fika!

Uppbyggandet av skogsträdgården är den del av vårt projekt: Mat, möten, miljö - odlingsträdgård för lärande och landsbygdsutveckling.

Delfinansierat av Lokalt Ledd Utveckling Halland och Jordbruksverket

Platsens historia

Precis som på många andra delar i Småland är här väldigt stenigt. Här syns tydliga spår sedan istidens slut. När isen smälte blev det en storlekssortering på stenarna, de tyngsta sjönk först och det finaste materialet spreds längst. Här uppe är det många stora stenar, på några åkrar är det mest klappersten, och på åkrarna/marken längst ner här i byn Bäck är det nästan bara sand. I Fruktlunden liksom i markerna här omkring finns stora mängder stenrösen, vilket tyder på att det bott människor som brukat marken här under lång tid. Formen och storleken på stenrösen kan visa på under vilken tidsepok de gjordes, det finns i alla fall ifrån järnåldern och framåt.

Nu är byn Bäck delad i två gårdar. Vid 1813 fanns här fem gårdar (illustration 1). Då var inägorna (åkrar och ängar) betydligt större yta än vad det är idag. På det som då var inägomarker finns nu både åkrar, hagar, odlingar och skog. Från kartan framgår också att där Fruktlunden är nu fanns det många små namngivna åkrar/ängar till exempel Hårdvallsbacken, Fållenstycket, Gubbestycket, Backebol och Backen.

Under de senaste 100 åren har det inte odlats här utan marken har använts till bete och ledningsgata. Delar av Fruktlunden sköts nu som äng och förhoppningen är att många ängsväxter ska återkolonisera marken. Vissa fröer kan finnas kvar väldigt länge i jorden och gro när förutsättningarna blir rätt och det finns också artrika betesmarker i närheten som frön kan spridas ifrån.

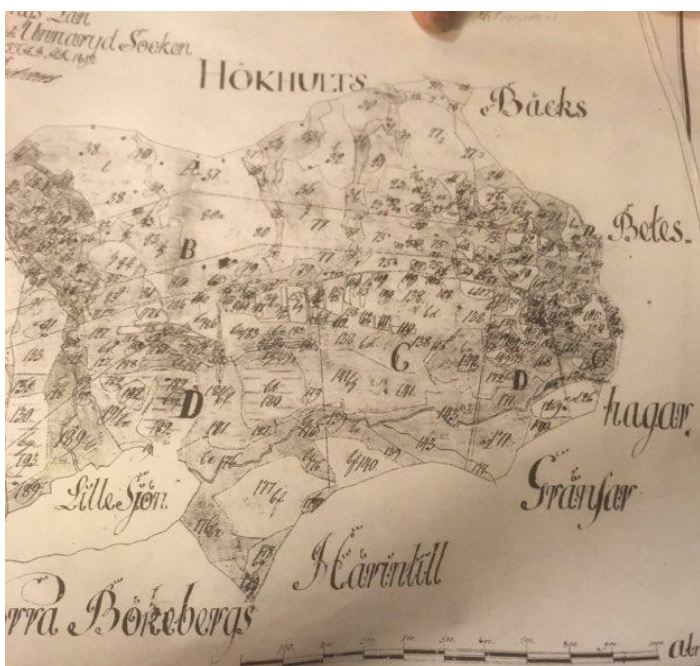

Bild 1: karta över Bäck år 1813

Det viktiga vattnet

Tillgången till vatten är ofta avgörande för hur bra växter trivs. Grundvattnet i fruktlunden ligger ganska högt och kan förhoppningsvis bidra till att det ska växa bra när växterna etablerat sig (ill 2). På vintern tränger grundvattnet nästan fram där kullen slutar, området med mest äppelträd är därför dränerat. Vattnet är av god kvalitet (eftersom Bäckhästen är livsmedelsproducent testar vi vattnet två gånger per år). I kanten av backen har vi har grävt en liten brunn för att lättare kunna vattna växterna i fruktlunden. Stora delar av året kan vi även ta vatten från den lilla dammen Vattenhålet. (När Vattenhålet börjar bli torrt brukar vi hälla upp vatten i "fågelbad", vilket kan vara värdefullt för många smådjur när det blir torra perioder.)

Bäck ligger i Nissans avrinningsområde, så regnvatten som inte tas upp av växter eller används på annat vis kommer till slut rinna ut i havet vid Halmstad. Vi befinner oss ungefär fem mil in från kusten, och när molnen blåser in från havet blir det mycket nederbörd här, det bidrar till att det är ett område med mycket våtmarker och sjöar. Vi är tacksamma att det regnar så pass mycket, men även här i vår regniga kommun Hylte behöver vi anpassa oss till att klimatet förändras och både torka, kraftiga skyfall och översvämningar blir vanligare.

Fleråriga/perenna växter som är det man har mest av i skogsträdgårdsodlingar, har större rotsystem och mer etablerade samarbete med svampar och annat mikroliv än vad ettåriga växter har. Därför har fleråriga växter en bättre möjlighet att klara torka. Vid skyfall blir det inte heller lika mycket näringsläckage eller ren bortspolning av jord som det kan riskera att bli i odlingar med ettåriga grödor.

Bild 2

Nyplanterade växter mår bra av att vattnas mycket. Bild t v buskkörbär, planterad i sorkbur för att skydda rötterna mot sork. Bild t h bild tagen ner i den grävda brunnen i fruktlunden, grundvattnet var ca 1,5 m under markytan just då.

Livskraftiga och artrika ekosystem

I Fruktlunden finns både traditionella arter och sorter samt lite mer ovanliga vilket ger en stor mångfald i både smak och tid för mognad. Att ha många olika sorter och arter ger även ett större utbud för insekter och smådjur. Lika viktigt är också att sprida riskerna så inte alla plantor dör vid påfrestande väder eller eventuella sjukdomsangrepp.

Vi jobbar för att både bygga upp och stödja ett fungerande ekosystem i Fruktlunden och dess omgivning. I detta ligger till exempel ett välfungerande kretslopp av näringsämnen och organiskt material och en rik miljö med mångfald av mat och boplatser för insekter och smådjur. Med många olika miljöer och arter minskar också risken för stora problem med skadeinsekter då deras naturliga fiender förhoppningsvis också trivs.

I skogsträdgårdar delar man ofta in växterna i grupperna: höga träd, låga träd, buskar, örter, marktäckare, klängväxter och rotväxter. Man kan välja att ha nästan enbart planterade växter i alla skikt, eller låta det vara en blandning med inplanterade växter och de som redan fanns där, eller kommer dit av sig själva (illustration 2). Här i fruktlunden är det som synes en blandning, det vi främst har planterat in är bärbuskar och fruktträd samt en del blommor och perenna grönsaker. I olika delar av Fruktlunden består örtlagret till stor del av gräs, ljung, blodrot, blåbär eller lingon.

Bild 3: I Fruktlunden är det mycket av både med vilda och planterade växter. Här syns fläder, blåbär, i eken klättrar en fjärilsranka. Säl och brakved ger vindsydd för planterade växter, och insekter gillar deras pollen och nektar

Bär och frukt

Än så länge har växterna vi satt klarat sig bra. Vissa känsligare är vi nöjda att de överlevt sin första vinter, för de brukar generellt bli hårdigare efterhand, både för de blir äldre och för att de blir mer väletablerade, tex mulbär, shipova, mispel och fjärilsranka. Andra såsom många av äpplena, blåbärstryna, amerikanska blåbär, krusvinbär, koreanska silverbuskar (bild 3) och några av kiwisarna växer med god fart. Vi har satt ca 100 olika sorter av frukt, bär och nötter, fördelat på ca 40 arter, se "växtlistan" för mer utförlig info.

Äpplena har vi testat att göra god must av. Från bärbuskarna har det hittills mest blivit enstaka olika bär att smaka på och dekorera kakor i caféet med, till exempel av bärhäggmispel, blåbärstry, silverbär, smultron och vilda blåbär. Framöver när plantorna växt till sig hoppas vi kunna erbjuda must och smoothies i caféet, och torkad frukt och bär som godis eller till bakverk. Planen är att den stora variationen av växter ska ge en lång skördesäsong där olika saker mognar vid olika tidpunkter. Så det finns mycket att smaka på när vi har studiebesök och guidningar vid olika tillfällen samt att det finns råvaror för kurser i förädling av frukt och bär.

Bild 3

Mispel och silverbär 20 okt 2022

För de som vill få praktisk erfarenhet av skogsträdgårdstänket och träffa andra odlingsintresserade från trakten har vi fixardagar i Fruktlunden. Det går också boka guidningar eller kurser. Framförallt vill vi erbjuda fler möjligheten att uppleva att vara i en skogsträdgård. Att få fundera på hur man kan kombinera naturvård, matproduktion och skapa platser att vara på och njuta av den biologiska mångfalden. Att få se vilka växter som växer bättre eller sämre här, och få smaka på olika frukt och bär och kanske få inspiration till vad man själv vill odla.

Fråga oss gärna om ni undrar över olika växter, hur man kan jobba med biologisk mångfald i sin trädgård eller mer generellt om skogsträdgårdsodling!

Skapandet av skogsträdgården "Fruktlunden" är den del av projektet:
Mat, möten, miljö - odlingsträdgård för lärande och landsbygdsutveckling.
Delfinansierat av Lokalt Ledd Utveckling Halland och Jordbruksverket

Frukt och bär i Fruktlunden 2022

kartbeteckning	släktnamn	artepitet	svenskt artnamn	sortnamn	antal	plats	planteringsår
1a	Actinidia	arguta	minikiwi	Lucy	1	vid eken	2022
1b	Actinidia	arguta	minikiwi	Mirzan	1	vid vildäpplet	2022
1c	Actinidia	arguta	minikiwi	Paula	2	vid diket	2021
1d	Actinidia	arguta	minikiwi	Weiki hane	1	vid eken	2022
1e	Actinidia	kolomikta	minikiwi	Vitakola	1	plommondungen	2021
1f	Actinidia		minikiwi	Anna (Ananasnaia)	1	plommondungen	2022
1g	Actinidia		minikiwi	hane	1	plommondungen	2021
1h	Actinidia		minikiwi	Oskar	1	vid diket	2021
2a	Amelanchier	alnifloria	bärhäggmispel	Northline	1	nedanför plommondungen	2020
2b	Amelanchier	alnifloria	bärhäggmispel	Smokey	1	nedanför plommondungen	2020
3a	Chaenomeles	japonica	rosenkvitnen	Cido	1	vid granhäcken	2021
3b	Chaenomeles	japonica	rosenkvitnen	Frösådd från Cido	2	vid granhäcken	2021
4a	Cornus	mas	körbärskornell	Elegantytj	1	vid bärtrybersån	2021
4b	Cornus	mas	körbärskornell	Juliusz	1	vid bärtrybersån	2021
4c	Cornus	mas	körbärskornell	Nieznny	1	vid bärtrybersån	2021
5a	Corylus	avellana	hassel	Frösådd, från halmstad	3	hasselhäcken	2020
5b	Corylus	avellana	hassel	självsådd	1	nära granhäcken	
5c	Corylus	columna	turkassel	frösådd	1	hasselhäcken	2022
6	Crataegus	anomala	hagtorn	Zbignew	1	granhäcken	2022
7a	Cydonia	oblonga	kvitten	Aromatnaya?	1	nära granhäcken	2022
7b	Cydonia	oblonga	kvitten	Miagkoplodnaja	1	nära granhäcken	2022
8a	Elaeagnus	multiflora	japansk silverbuske	-	1	nära granhäcken	2022
8b	Elaeagnus	umbellata	koreansk silverbuske	Amoroso	1	nära havtornhäcken	2021
8c	Elaeagnus	umbellata	koreansk silverbuske	Fortunella	1	nära havtornhäcken	2021
9a	Fragraria	moschata	parksmultron	-		vid mispeln	2021
9b	Fragraria	vesca	smultron	röda	1	nedanför plommondungen	2021
9c	Fragraria	vesca	smultron	vita		olika ställen	2021
10a	Hippophae	rhamnoides	havtorn	Karl	1	havtornhäcken	2022
10b	Hippophae	rhamnoides	havtorn	Rus	3	havtornhäcken	2022
11a	Lonicera	caerulea var. kamtschatica	blåbärstry	Aurora	2	bärtrybersån	2020
11b	Lonicera	caerulea var. kamtschatica	blåbärstry	Blue banana	2	bärtrybersån	2020
11c	Lonicera	caerulea var. kamtschatica	blåbärstry	Blue treasure	2	bärtrybersån	2020
11d	Lonicera	caerulea var. kamtschatica	blåbärstry	Boreal beast	1	högra hörnet längst upp	2021

11e	Lonicera	caerulea var. kamtschatica	blåbärstry	Boreal beauty	1	högra hörnet längst upp	2021
11f	Lonicera	caerulea var. kamtschatica	blåbärstry	Boreal blizzard	1	högra hörnet längst upp	2021
11g	Lonicera	caerulea var. kamtschatica	blåbärstry	Borealis	2	bärtrybersån	2020
11h	Lonicera	caerulea var. kamtschatica	blåbärstry	Giants heart	2	bärtrybersån	2020
11i	Lonicera	caerulea var. kamtschatica	blåbärstry	Honeybee	2	bärtrybersån	2020
11j	Lonicera	caerulea var. kamtschatica	blåbärstry	Indigo gem	2	bärtrybersån	2020
11k	Lonicera	caerulea var. kamtschatica	blåbärstry	Strawberry sensation	2	bärtrybersån	2020
12a	Malus	domestica	äpple	Agra	2	högst upp bland äplena	2021
12b	Malus	domestica	äpple	Amorosa	10	äppelslätten	2022
12c	Malus	domestica	äpple	Aromatna	2	högst upp bland äplena	2021
12d	Malus	domestica	äpple	Astrakan vit	1	äppelslätten	2022
12e	Malus	domestica	äpple	Belle de Boskoop	2	äppelslätten	2022
12f	Malus	domestica	äpple	discovery	15	äppelslätten	2021
12g	Malus	domestica	äpple	Filippa	många	äppelslätten	2016
12h	Malus	domestica	äpple	folke	15	äppelslätten	2021, 2022
12i	Malus	domestica	äpple	Holsteiner cox	många	äppelslätten	2016
12j	Malus	domestica	äpple	Melon	2	högst upp bland äplena	2021
12k	Malus	domestica	äpple	santana	5	äppelslätten	2021
12l	Malus	domestica	äpple	Snilsäpple	2	högst upp bland äplena	2021
12m	Malus	domestica	äpple	Veiniöun	2	högst upp bland äplena	2021
12n	Malus	domestica	äpple	åkerö	15	äppelslätten	2021,2022
12o	Malus		vildäpple	självsådd på plats	1	buskage vildäpplet	
13	Mespilus	germanica	mispel	Westerveld	1	buskage vildäpplet	2021
14a	Morus		mullbär	King of White	1	buskage vildäpplet	2022
14b	Morus		mullbär	Mulle	1	buskage vildäpplet	2021
15a	Prunus	cerasifera	körbärsplommon	Inese	1	längst upp vänstra hörnet	2021
15b	Prunus	cerasifera	körbärsplommon	Podarok st Petersburg	1	längst upp vänstra hörnet	2021
15c	prunus	cerasus	skuggmorell	-	1	granhäcken	2022
15d	Prunus	cerasus	surkörnbär	Athos	1	längst upp högra hörnet	2021
15e	Prunus	cerasus	buskkörnbär	Carmine jewel	2	längst upp vänstra hörnet	2021
15f	Prunus	cerasus	surkörnbär	Porthos	1	längst upp högra hörnet	2021
15g	Prunus	domestica	plommon	Exp. Fæltets sveske plommon	1	plommondungen	2022
15h	Prunus	domestica	plommon	Victoria m fl	10	plommondungen	2019
15i	Prunus	domestica	plommon	Vilmitar	1	plommondungen	2021
15j	Prunus	domestica	plommon		1	plommondungen	2021
15k	Prunus	persica	persika	frösådd glashuset	1	vid granhäcken	2022
15l	Prunus	persica	persika	Harna´s	1	vid granhäcken	2022
15m	Prunus	persica	persika	Red Haven	1	vid granhäcken	2022
15n	Prunus			rotskott, okänd grundstam	2	granhäcken	2022

15o	Prunus		körsbär	självsådd på plats	1	enarna längst ner	
16a	Pyrus	communis	päron	Clara Friis	1	pärondungen	2022
16b	Pyrus	communis	päron	Concorde m fl	Ca 20	pärondungen	2016
16c	Pyrus	communis	päron	Kafedralnaja	2	pärondungen	2021
16d	Pyrus	communis	päron	Napoca	2	Vänster om pärondungen	2021
17a	Ribes	Krusvinbär-gruppen	krusvinbär	Josta	1	nedanför plommondungen	2021
17b	Ribes	odorum	doftbär	-	1	buskage vildäpplet	2021
18a	Rosa	Rugosa-gruppen	ros	Fru Dagmar Hastrup	1	nedanför plommondungen	2021
18b	Rosa	Rugosa-gruppen	ros	Lac Majeau	1	nedanför plommondungen	2021
19a	Rubus	arcticus ssp. x stellarcticus	allåkerbär	Anna	1	vid högra bärhäggmispeln	2021
19b	Rubus	arcticus ssp. x stellarcticus	allåkerbär	Beata	1	vid vänstra bärhäggmispeln	2021
19c	Rubus	arcticus ssp. x stellarcticus	allåkerbär	Linda	1	vid högra bärhäggmispeln	2021
19d	Rubus	arcticus ssp. x stellarcticus	allåkerbär		1	nära eken	2022
19e	Rubus	arcticus ssp. x stellarcticus	allåkerbär		1	nära eken	2022
19f	Rubus	articus	åkerbär	Mespi	1	vid vänstra bärhäggmispeln	2021
19g	Rubus	articus	åkerbär	Tarja	1	vid vänstra bärhäggmispeln	2021
19h	Rubus	binatus	åkerbärshallon	Heisa	1	mellan bärhäggmispelarna	2022
19i	Rubus	illecebrosum	jordgubbshallon	Zemenavene	1	granhäcken	2021
20a	Sambucus	nigra	Blodfläder	Black lace	1	vid diket	2022
20b	Sambucus	nigra	Fläder	självsådd	2	vid diket	2017
21	Schisandra	chinensis	fjärilsranka	Sadova no 1	1	vid diket	2021
22	Sorbopyrus	auricularis	päronoxel	Shipova	1	vid bärtrybersån	2021
23	Sorbus	domestica	äppelrönn	Sossenheimer riesen	1	havtornhäcken	2021
24	Staphylea	pinnata	pimpernöt	-	1	buskaget vid vildäpplet	2021
25a	Vaccinium	Angustifolium-gruppen	blåbär	North country	3	blåbärsvallarna	2022
25b	Vaccinium	Angustifolium-gruppen	blåbär	Polaris	3	blåbärsvallarna	2022
25c	Vaccinium	corymbosum	blåbär	Bluecrop	3	blåbärsvallarna	2022
25d	Vaccinium	corymbosum	blåbär	Brigitta blue	3	blåbärsvallarna	2022
25e	Vaccinium	corymbosum	blåbär	Chandler	3	blåbärsvallarna	2022
25f	Vaccinium	corymbosum	blåbär	Goldtraube	3	blåbärsvallarna	2022
25g	Vaccinium	corymbosum	blåbär	Patriot	3	blåbärsvallarna	2022
25h	Vaccinium	corymbosum	blåbär	Reka	3	blåbärsvallarna	2022
25i	Vaccinium	corymbosum	blåbär	Spartan	3	blåbärsvallarna	2022
25j	Vaccinium	macrocarpon	tranbär	-	2	krukor	2021
25k	Vaccinium	macrocarpon	tranbär	Ben Lear	2	krukor	2021
25l	Vaccinium	macrocarpon	tranbär	Early Black	2	krukor	2021
25m	Vaccinium	macrocarpon	tranbär	Howes	2	krukor	2021
25n	Vaccinium	macrocarpon	tranbär	Mc Farlin	2	krukor	2021
25o	Vaccinium	macrocarpon	tranbär	Pilgrim	2	krukor	2021
25p	Vaccinium	macrocarpon	tranbär	Stevens	2	krukor	2021
26a	Vitis	labrusca	vindruva	Sukribe	1	vid björkarna	2022
26b	Vitis	labrusca	vindruva	Supaga	1	plommondungen	2022
26c	Vitis		vindruva	Somerset seedless	1	vid björkarna	2022

några exempel på övriga fleråriga växter

blodtopp
cikoria
fjällsyra
gräslök
hässleklocka
lungrot
nejlika
nässelklocka
oregano
piplök
quattro lök
ramslök
rankspenat
skogslök
skogsskräppa
solhatt
spenatskräppa
tulpaner
vallört bocking 14

FRUKTLUNDEN i BÄCK

